

Ján Mathé
1922 – 2012
Sochy a Kresby

Kurátor výstavy: Ela Porubánová
Galéria Miloša Alexandra Bazovského v Trenčíne
Vernisáž výstavy: 1.6. 2017 o 17:00
Trvanie výstavy: 1.6. – 23.7. 2017

Výstavou Jána Mathého si Galéria Miloša Alexandra Bazovského pripomína nedežité 95. výročie narodenia košického sochára, významného predstaviteľa európskej moderny na Slovensku.

Veľkú zásluhu na príprave a realizácii výstavy má umelcova manželka Eva Mathéová ktorá galérii umožnila vystaviť najlepšie diela z jeho dlhé desaťročia trvajúcej tvorivej aktivity. Do výstavnej kolekcie boli zaradené sochy od 60. tých až po koniec 90. tých rokov, spolu s kresbami, z ktorých niektoré vznikali ešte aj v prvom desaťročí nového milénia.

Akademický sochár Ján Mathé (1922 - 2012) bol jedným z najvýznamnejších slovenských sochárov, ktorý celý svoj tvorivý život prežil v Košiciach. V rokoch 1945 – 1950 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe na medailérsko – sochárskom oddelení u prof. Otakara Španiela. Po návrate do Košíc, sa charakterom a smerovaním svojej tvorby stal jedným z prvých predstaviteľov moderného sochárstva v Košiciach. Od roku 1958 sa popri komornej tvorbe začal venovať aj monumentálnym realizáciám. Samostatne vystavoval v SNG, Východoslovenskej galérii v Košiciach, ďalších slovenských galériách i zahraničí.

Je paradoxom, že umelec, ktorý veľmi sústredene a kompaktne tvoril svoje dielo dlhé desaťročia, prvú samostatnú výstavu mal až ako 62 ročný v Umeleckej besede Slovenska v Bratislave v roku 1984. Snáď aj toto bolo jedným z dôvodov, že nadčasová a biomorfým symbolizmom ovplyvnená tvorba Jána Mathého bola dôkladne preskúmaná a docenená až v neskoršom období umelcovho života.

Galéria Miloša Alexandra Bazovského v Trenčíne ale diela Jána Mathého, ktorého tvorba oprávnené patrí k trvalým hodnotám nášho kultúrneho dedičstva, nevystavuje po prvýkrát. Od konca 80- tých rokov 20. storočia sme sa na galerijnej pôde s jeho tvorbou pravidelne stretávali na opakovaných reprezentatívnych celoslovenských prehliadkach komornej sochárskej tvorby, ktoré pripravujeme až do súčasnosti (1989, 1995, 1998, 2008).

Mimoriadne tvorivý, ale aj ľudsky dojímavý príbeh umelca výstava mapuje v troch etapách, celkom prirodzene inštalovaných v troch výstavných miestnostiach na 1. poschodí galérie.

Aj keď mal Ján Mathé v Prahe klasické výtvarné školenie, po návrate do Košíc (kde sa stal mimochodom prvým košickým sochárom s akademickým vzdelaním) sa postupne vzdáva reálneho tvaru a už od polovice 60. tých rokov 20. storočia koncentruje svoju, v tom čase prevládajúcu figurálnu sochársku tvorbu do výrazne štylizovaných, takmer až na biomorfnú podstatu redukovaných tvarov, čím sa zaradil do kontextu nielen slovenského ale aj európskeho moderného sochárstva. V tejto súvislosti nedá nespomenúť predovšetkým

koexistenciu s tvorbou Henryho Moora, ku ktorého videniu sveta mal Ján Mathé mimoriadne blízko.

Je to prvé zásadné obdobie v jeho tvorbe, ktoré je v galérii zastúpené v najväčšej výstavnej miestnosti a je charakterizované najmä dielami: Češúca sa, 1965, epoxid, Milenci, 1965, bronz, Stojaca rodina, 1966, epoxid...

Svoj umelecký názor, v ktorom vyznáva celoživotnú myšlienku, že poslaním umenia je vyjadrovať, nie zobrazovať, si uchováva počas celého tvorivého procesu, keď postupne abstrahuje hmotu až na figurálny archetyp, a subjektívne pocity, úvahy, či meditácie kóduje do objektov zobrazených v minimalistickom výtvarnom spracovaní. V minimalizme sochárskeho výrazu hľadá vnútornú myšlienku sochy. Námety, ktoré stvára, sú ovplyvnené humanisticko - kresťanským hľadaním dobra v človeku i v bytí ako takom.

V ďalšom priestore výstava približuje sochára aj ako krehkú a zároveň vnútorne silnú ľudskú bytosť, ktorá v sebe nesie pokoru k životu. Takým sa umelec javí v osobných i odborných komentároch teoretikov umenia, ktorí sa dlhodobo zaoberajú významom a jedinečnosťou Mathého tvorby. Aj vďaka nim (Ľuba Belohradská, Katarína Bajcurová, Richard Gregor), je dnes jeho dielo spracované a zhodnotené v rozsahu a význame, ktorý si zaslúži. Nechýbajú ani vyznania generácie mladších sochárov, pre ktorých sa Mathého tvorba stala inšpiráciou i posolstvom pre ich ďalšie pôsobenie.

Autor po prekonaní nepriazne osudu a opätovnom nadobudnutí sily i tvorivej energie, po niekoľkých rokoch pokračuje v sochárskej práci ešte intenzívnejšie a sústredenejšie.

Druhé obdobie jeho tvorby je v galérii zastúpené sochami, tvorenými kontinuálne od 70.ých až po koniec 90.ých rokov. Vznikajú Mathého najvýznamnejšie diela, ich nové a nové variácie i monumentálne realizácie vo verejnom urbanistickom košickom priestore.

Kresťanský mariánsky motív matky s dieťaťom symbolicky abstrahuje na symbol, znak. Diela Kolíska života, 1974, bronz, Plod života V., 1977, epoxid a Plod života VIII., 1995, bronz, sa stali najvýpovednejším spracovaním témy a zároveň akousi syntézou humanistických posolstiev umelca. Popri nich sú vystavené ďalšie objekty z bronzu, kameňa i dreva (Pokora, II. 1976, drevo, Osamelosť IV., 1997, travertín, Meditácia III., 1995, mramor, Meditácia VIII., 1999, travertín, ...). Autor, ktorého osud obdaril výnimočnou ľudskosťou ducha, do nich zakódoval mnoho filozofických indícií, symbolov a znakov svojho vnútorného intímneho rozjímania, najmä však originálneho umeleckého videnia.

Dominantami výstavy sa stali tri monumentálne sochy v skutočnej veľkosti z epoxidu, tak ako sú dodnes v definitívnom materiáli inštalované v košických urbanistických exteriéroch. Ich koncentrovaná sochárska genialita svojím univerzalizmom je aj po desaťročia dodnes aktuálna a výnimočná.

Rovnocennou súčasťou vystavenej kolekcie sú aj sochárove kresby. Stali sa nielen prvou autorovou tvorivou líniou, ale definujú aj záverečné zhmotnenie do trojrozmerného objektu. Práve kresby, ktoré sú prípravou na diela realizované i nerealizované, sa stali

niekoľkonásobnými variantmi ako najlepšie uchopiť a spracovať zvolený sochársky materiál. Sú východiskovým bodom k lepšiemu vnímaniu a porozumeniu myšlienky autorových sôch.

Výstava sôch i kresieb Jána Mathého je pre trenčiansku galériu príležitosťou verejnosti sprítomniť dielo umelca, ktoré aj keď uzatvorené, stále rezonuje svojou nadčasovosťou a aktuálnou výpovednou hodnotou.

Ela Porubánová